

УДК 811.111'255.4'373=161.2

## СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ЛЕКСИКА У ТЕКСТАХ ДЖЕРЕМІ КЛАРКСОНА (ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ)

Павлик В.І., Максимішин Н.В.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2018-12-64-109>

У статті охарактеризовано особливості суспільно-політичної лексики. Визначено особливості публіцистичного дискурсу. Визначено специфіку суспільно-політичної лексики в художній публіцистиці. З'ясовано особливості перекладу суспільно-політичної лексики в художньо-публіцистичному творі. Проаналізовано способи перекладу суспільно-політичної лексики на матеріалі твору Джеремі Кларксона «Джеремі Кларксон та світ довкола» та відображення суспільно-політичної лексики в перекладацькій рецепції Андрія Маслюха.

**Ключові слова:** суспільно-політична лексика, дискурс, переклад, перекладацькі трансформації.

**Постановка проблеми.** Однією зі сфер мовлення, активною в сучасній комунікації, є суспільно-політична. Життя сучасної людини тісно пов'язане з цією галуззю мовленнєвої діяльності, що характеризується особливими інтенціями, прагматичним ефектом, уживанням мовних засобів, побудовою тексту. У зв'язку з підвищеним інтересом до дослідження суспільно-політичної комунікації та до аналізу закономірностей цього виду комунікативної діяльності зростає увага до вивчення суспільно-політичної лексики.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблемами дослідження суспільно-політичної лексики займалися такі відомі мовознавці як В.І. Акімова, А.С. Белая, А.А. Бурячок, Н.К. Гарбовський, Л.О. Жданова, С.Г. Капралова, Т.Б. Крючкова, І.Ф. Протченко [6; 9].

При вивченні суспільно-політичної лексики увага лінгвістів, як правило, концентрується на проблемах її становлення та збагачення в певний історичний період, а лінгвістична інтерпретація мовних змін розглянута ще недостатньо. Вивчення семантичних процесів, що виникають у цій групі лексики, завжди актуальне, тому що аналіз закономірностей семантичних, граматичних та стилістичних модифікацій лексичних одиниць у процесі їхнього функціонування належить до кола актуальних проблем лінгвістики, оскільки дозволяє простежити тенденції та способи розвитку семантики слова.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** В сучасних умовах переклад суспільно-політичних текстів набуває особливого значення, виступаючи як засіб впливу на суспільно-політичне життя суспільства. Обсяг видаваних щорічно суспільно-політичних текстів, орієнтованих на іншомовну аудиторію, достатньо великий і, у міру зростання міжнародних зв'язків, продовжує збільшуватися. Предметом дослідження виступають особливості перекладу суспільно-політичної лексики у текстах Джеремі Кларксона.

**Мета статті.** Дослідження присвячено проблемам перекладу суспільно-політичної лексики та полягає у дослідженні лексико-граматичних аспектів перекладу, передачі особливостей перекладу суспільно-політичної лексики, а також розкритті найбільш вживаних стилістичних засобів при перекладі суспільно-політичної лексики в художній публіцистиці.

**Виклад основного матеріалу.** Дослідження суспільно-політичної лексики, сприяє розумінню мовних явищ, зумовлених еволюцією семантики лексичних одиниць як в англійській, так і в українській мовах [11].

Розвиток мови в першу чергу забезпечується лексикою, миттєво відгукується на будь-які зміни в суспільному житті і є особливою формою нагромадження суспільно-пізнавального досвіду та передачі його в ланцюзі поколінь [11, с. 55].

Суспільно-політична лексика – це частина лексичної системи мови, в якій особливо виразно відображені соціальна структура суспільства, світоглядні погляди носіїв мови, способи організації суспільного життя країни, в якій функціонує мова, а також інших держав. Функціонування та розвиток цієї підсистеми іноді прямо, а частіше опосередковано відображають широкий спектр суспільних процесів [3, с. 4].

Велика кількість суспільно-політичної лексики зустрічається в текстах публіцистики, які творять публіцистичний дискурс.

У сучасній лінгвістиці дискурс розуміють як складне комунікативне явище, яке містить не тільки акт творення певного тексту, але й відображає залежність мовного твору від багатьох екстралінгвістичних обставин – знання про світ, поглядів, думок і конкретної мети мовця як його творця [4]. Тобто, як і будь-яке лінгвокультурне явище, дискурс, крім суто лінгвального, має зовнішній екстралінгвальний та внутрішній лінгвокогнітивний виміри [8].

Екстралінгвальний план публіцистичного дискурсу охоплює інформацію про продуцента (статус, політичне спрямування, ідеологічна забарвленість видання, колективне авторство, оперативність створення й споживання тексту, періодичність) та інтерпретатора (орієнтація на масову/ жіночу/ чоловічу/ молодіжну/ дитячу аудиторію) [7].

Лінгвокогнітивний план реалізується у когнітивних моделях, що репрезентують усю екстралінгвальну інформацію у мовній свідомості індивіда та впливають на породження та сприйняття дискурсу, обумовлюють, зокрема, й вибір мовних засобів (лінгвальний вимір) [8].

Тексти публіцистичного дискурсу характеризуються комунікативно-прагматичною спрямованістю, яка виявляється в тому, щоб у про-

цесі подачі інформації не тільки інформувати, а й здійснювати соціально-психологічний вплив на аудиторію через переконання, навіювання. Одним із різновидів регулятивної функції є функція впливу – прямий та непрямий вплив на адресата: визначення громадянського та політичного вибору і пропозиція набору стандартів стилю життя, що визначають мотивацію. Сюди входить не тільки формування думки, а й заклик до дії, виховання звичок. Здійснюється ідеологічний і політичний вплив, дія, спрямована на свідомість [9].

На особливу увагу заслуговує функція оцінки, яку М.Р. Желтухіна виокремлює як різновид функції впливу [10, с. 29]. При осмисленні мови необхідно не лише зрозуміти, оцінити задум адресанта з точки зору його змісту й авторської думки та наміру, але й оцінити спрямованість цього задуму, його корисність. Це – використання людиною функції оцінки. Публіцистичний дискурс пропонує увазі громадянськості певне коло питань, закликаючи до усвідомлення їх важливості для задоволення соціальної потреби інтересів, формує первинне відношення (позитивне або негативне) до фактів [5, с. 199-200].

Суспільно-політична лексика вже досить тривалий час перебуває в колі зацікавлень лінгвістів. Вона вивчається не лише на матеріалі публіцистичних текстів у мас-медіа, для яких є найбільш властивою, але й на матеріалі творів художньої публіцистики. На думку І. Протченка, питання про розширення кола джерел, що залучаються для вивчення та аналізу цієї групи лексики, «є суттєвим не просто з точки зору необхідності урізноманітнити ілюстративний матеріал, але і як свідчення активного вживання суспільно-політичної термінології, її використання в художніх творах, у мовленнєвій практиці широких мас населення». У цьому сенсі видається актуальним звернення до аналізу суспільно-політичної лексики, яку вживають у своїх творах різні автори, адже лексика художньої публіцистики не часто була предметом спеціального лінгвістичного дослідження.

Загальноприйнятим є погляд, згідно з яким до категорії суспільно-політичної лексики входять слова, що стосуються політики, економіки, різних аспектів суспільного життя, проблем державного будівництва, функціонування державних і громадських інституцій тощо [2, с. 55-56; 5, с. 91]. У мовознавчій літературі паралельно вживаються обидва терміни – «суспільно-політична лексика» і «суспільно-політична термінологія», причому одні дослідники вживають їх як абсолютні синоніми [4, с. 7], інші вважають, що суспільно-політична термінологія становить лише частину суспільно-політичної лексики як поняття значно ширшого [1, с. 3].

Суспільно-політична лексика, яка вживається у текстах Джеремі Кларксона, включає такі лексико-тематичні групи слів:

1. Слова на позначення основних соціально-історичних категорій і понять: *The simple facts of the matter are these. Fifty new millionaires are created in this country every day.* – *Суха статистика повідомляє, що в нашій країні щодня з'являється п'ятдесят нових мільйонерів.*

2. Слова на позначення ідейно-політичних напрямків, течій, доктрин:

*What symbol of capitalism had drawn them to its portals: Nike Town, McDonald's, the American Embassy?* – *Який символ капіталізму привабив їх до своїх пенатів: "Nike Town", "McDonald's", американське посольство?*

3. Найменування, що позначають політичні партії, союзи, блоки:

*They've told the world that the Freedom Party leader has stepped down, but how do we know he's gone and won't be back?* – *Світ поставили до відьоми, що лідер Партії свободи подав, мовляв, у відставку, та хіба можна бути впевненим, що він справді пішов і не повернеться?*

4. Лексеми на позначення суспільних та політичних подій минулого й сучасного:

*Following the success of last year's anti-beef burger riot when protesters gave Winston Churchill an amusing Mohican haircut.* – *Після успіху морішних "антигамбургерних" заворушень, коли протестувальники зробили Вінстону Черчиллю прикольну зачіску "ірокез".*

5. Слова на позначення загальних суспільно-політичних понять:

*Not black or white, not rich or poor, not American or better; just Democrat or Republican.* – *Не чорні та білі, не багаті й бідні, не американці та й усі інші, а демократи і республіканці.*

6. Назви понять із державно-адміністративної та юридичної сфер життя суспільства:

*Except it means that residents of the capital city of the free world have no vote. The court case involving Jonathan Woodgate threw up an interesting dilemma last week.* – *Судовий процес із участю Джонатана Вудгейта породив минулого тижня цікаву дилему.* Присутність у текстах стількох тематичних розрядів суспільно-політичної лексики свідчить про зацікавленість автора питаннями суспільного розвитку та державного будівництва, а також соціальними проблемами історичного минулого. Однак зазвичай твори звернені не до минулого, а орієнтовані на різноманітні проблеми сьогодення. Часто це проблеми соціально-політичного характеру, при порушенні яких Дж. Кларксон звертається до різних тематичних груп суспільно-політичної лексики.

При дослідженні перекладацького аспекту стосовно твору художньої публіцистики необхідно розглянути питання перекладацьких трансформацій.

Перекладацькою трансформацією В.Н. Комісаров називає перетворення, за допомогою яких можна здійснити перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу у вказаному сенсі. Оскільки перекладацькі трансформації здійснюються з мовними одиницями, що мають як план змісту, так і план виразу, вони носять формально-семантичний характер, перетворюючи як форму, так і значення початкових одиниць [12, с. 24].

Опрацювавши твір «Джеремі Кларксон та світ довкола», ми виділили такі типи перекладацьких трансформацій:

1. Антонімічний переклад («формальна негативація»).

Прийом антонімічного перекладу полягає в передачі поняття протилежним, часто із запереченням, тобто антонімом українського відповідника даного слова. Антонімічний переклад нерідко буває якщо не єдиним, то найбільш зруч-

ним прийомом передачі смислового та стилістичного значення багатьох виразів. Коли англійське слово або вираз, що передається прийомом антонімічного перекладу, вжите в оригіналі у запевненій формі, то переклад буде мати стверджувальну форму:

*It was obvious that it could never be operational. – Стало зрозуміло, що він увійде в експлуатацію.*

#### 1. Компенсація втрат.

Компенсацією при перекладі слід вважати заміну елемента, що не можна передати без даної трансформації. Прийом компенсації втрат полягає у передачі смислового або стилістичного не там, де він виражений в оригіналі. Дуже часто один стилістичний засіб замінюється при компенсації втрат іншим.

*... would have nobody to fight. – ...не буде з ким воювати.*

#### 2. Перестановка.

*Did anyone else notice that, in the aftermath of last week's train crash, the newspapers were gripped with a sense of impotent rage? – Хтось ще помітив, як захлиналися від безсилої люті газети після залізничної катастрофи, що трапилася минулого тижня?*

При перестановці здійснюється зміна мовних елементів в тексті перекладу в порівнянні з текстом оригіналу, що у свою чергу, не змінює зміст передачі повідомлення.

#### 3. Додавання.

Цей прийом перекладу передбачає необхідність додавання лексичних одиниць відповідно до норм мови перекладу.

*Perhaps it's because they've heard of it. – Тому що просто щось чули про цю країну.*

#### 4. Вилучення

При перекладі найчастіше підлягають вилученню слова, які є семантично зайвими, а їхнє використання у перекладі становить собою порушення мовних норм.

*And that may well have put a dent in the insurance company's profit and loss account. – І це, звісно, загрожувало серйозно позначитися на прибутках страхової компанії.*

#### 5. Транслітерація

Транслітерація, за визначенням О. Ахманової – це «формальне відтворення початкової лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу; буквена імітація форми початкового слова» [1, с. 401].

*At this time of year Country Life magazine... – Навесні журнал "Кантрі Лайф"...*

#### 6. Калькування

Калькування (дослівний або буквальный переклад) – це прийом перекладу нових слів, коли відповідником простого чи складного слова вихідної мови в цільовій мові вибирається, як правило, перший за порядком відповідник у словнику.

*Ordinarily I don't talk about the European Union. – Зазвичай я не втручаюсь в розмови про Європейський Союз.*

Як видно з останніх прикладів, дослівний переклад суспільно-політичної лексики дає змогу повністю відтворити прагматичне навантаження речення, закладене автором вихідного тексту, що має на меті викликати певні емоції у читача.

Найчастішим способом перекладу суспільно-політичної лексики є прийом калькування (до-

слівний або буквальный переклад), переклад за допомогою якого перекладено 40% від загальної кількості проаналізованої лексики. Наступними за частотою є прийоми заміни та перестановки, що частіше за все обумовлено граматичними та семантичними нормами української мови. Кожен з яких складає 15% від загальної кількості способів перекладу лексико-стилістичних засобів. Далі – додання/вилучення 10%, комплекс втрат 8% та опис 5%. Транслітерація та антонімічний переклад є рідковживаними трансформаціями і складають до 4%.

**Висновки.** Пошук способів при перекладі лексико-стилістичних засобів є важливим для перекладачів, тому що він сприяє розширенню їх освіченості у запропонованій темі та розвитку навичок у сфері перекладу.

При перекладі суспільно-політичної лексики треба враховувати її смисл – трикомпоненту єдності матеріальної структури, асоціативно-об'язного змісту і експресивного потенціалу.

Ефективність перекладу залежить від усвідомлення, наскільки варіанти перекладу є функціонально й комунікативно доречними, наскільки актуалізуються в мові перекладу універсальна суспільно-політична лексика, чи потрібно, щоб переклад сприяв запозиченню і яким чином – шляхом транскодування чи калькування, та за яких умов переклад суспільно-політичної лексики може закріпитися як усталений.

Когнітивними механізмами осмислення суспільно-політичної лексики під час перекладу є сприйняття, розпізнання, тлумачення, оцінка та розуміння процесу й результату перекладу. Їх застосування при перекладі нової публіцистичної лексики уможливило появу влучної суспільно-політичної лексики міжмовного і міжкультурного значення.

Тому при перекладі потрібно враховувати як мовні, так і концептуальні особливості суспільно-політичної лексики. Якщо вербалізація концептуальної лексики є контекстуально вдалою, лексично виражена суспільно-політична лексика схильна закріпитися в мові оригіналу й адаптуватися в мові перекладу, становлячи етноспецифічну чи універсальну назву певної соціальної реалії.

Збірка нарисів «Джеремі Кларксон та світ довкола» нагадує серію знімків, які відображають життя нашого світу на початку ХХІ ст. Життя, яким його бачить один із найвідоміших і найдотепніших британців сучасності – Джеремі Кларксон, багаторічний ведучий мегапопулярного телешоу. І не дарма його називають чи не найскандальнішим і найпровокаційнішим журналістом світу. В цинічності та у вмінні жорстко жартувати йому не відмовиш.

Найхарактернішим способом перекладу англomовної суспільно-політичної лексики в текстах Джеремі Кларксона українською мовою є калькування, оскільки воно зберігає лексико-семантичний зміст лексики, передає її соціокультурний, експресивний потенціал і є можливим, якщо компоненти лексики мають питомі чи запозичені відповідники у мові перекладу; значна кількість суспільно-політичної лексики є розширеними аналогами вже існуючих і перекладається за аналогією.

**Список літератури**

1. Александрова В.Г. Граматичні особливості простих емотивних речень / В.Г. Александрова // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – К.: Київськ. нац. лінгвістичний ун-т, 2001. – Вип. 7. – С. 3-5.
2. Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. – Львів: Світ, 2003. – 430 с.
3. Бабій Ю. Лексико-семантичні засоби створення портрету політичного діяча [Електронний ресурс] / Ю. Бабій // Весник ХНЕУ «Наука и практика». – Режим доступу: <http://xn--e1aajfpcds8ay4h.com.ua/pages/view/597>.
4. Бантишева Л. Суспільно-політична лексика початку ХХ століття: традиції вивчення // Політична лінгвістика / Л. Бантишева. – Екатеринбург, 2007. – С. 13-18.
5. Бацевич Ф.С. Нариси з комунікативної лінгвістики / Ф.С. Бацевич. – Львів: Вид. центр Львівськ. нац. ун-ту, 2003. – 247 с.
6. Бурячок А.А. Соціально-політична лексика і її відображення в тлумачних словниках сучасної української та російської мов // Слово і фразеологізм у словнику. – К.: Наукова думка, 1980. – 249 с.
7. Бутова І.С. Політичний дискурс як об'єкт лінгвістичних досліджень / І.С. Бутова // Вісник Львів. ун-ту. Серія: Іноземні мови. – Львів, 2009. – Вип. 16. – С. 232-238.
8. Ващук Т.М. Політичний дискурс як об'єкт лінгвістичного дослідження [Електронний ресурс] / Т.М. Ващук. – Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/>.
9. Жданова Л.А. Общественно-политическая лексика: структура и динамика: дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Л.А. Жданова. – М., 1996. – 224 с.
10. Желтухіна М.Р. Дискурс мас-медіа / М.Р. Желтухіна // Вісн. Луганського пед. ун-ту ім. Т. Шевченка. Серія «Філологічні науки». – Луганськ, 2007. – № 11(128), Ч. 1. – С. 27-40.
11. Карабута О. Сучасна суспільно-політична лексика: семантико-структурний аспект / О. Карабута // Науковий вісник ХДУ. Сер.: Лінгвістика : зб. наук. пр. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2013. – Вип. 19. – С. 54-55.
12. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высш. шк., 1990. – 253 с.

**Павлик В.И., Максимишин Н.В.**

Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа

## **ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ЛЕКСИКА В ТЕКСТАХ ДЖЕРЕМИ КЛАРКСОНА (ПЕРЕВОДЧЕСКИЙ АСПЕКТ)**

### **Аннотация**

В статье характеризованы особенности общественно-политической лексики. Определены особенности публицистического дискурса. Определена специфика общественно-политической лексики в художественной публицистике. Выявлены особенности перевода общественно-политической лексики в художественно-публицистическом произведении. Проанализированы способы перевода общественно-политической лексики на материале произведения Джереми Кларксона «Джереми Кларксон и мир вокруг» и отображения общественно-политической лексики в переводческой рецепции Андрея Маслюха.

**Ключевые слова:** общественно-политическая лексика, дискурс, перевод, переводческие трансформации.

**Pavlyk V.I., Maksymyshyn N.V.**

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

## **SOCIAL AND POLITICAL VOCABULARY IN TEXTS BY JEREMI CLARKSON (TRANSLATED AND STYLISTIC ASPECT)**

### **Summary**

This article explores the peculiarities of socio-political vocabulary. The features of journalistic discourse. The specificity of the function of socio-political vocabulary in journalistic. The features translate socio-political vocabulary. The ways of translation socio-political vocabulary in the material Clarckson J. The World According to Clarckson and reflection of socio-political vocabulary in Andrii Masliuh's translation is carried out.

**Keywords:** socio-political vocabulary, discourse, translation, translation transformation.